

Úkoly, postavení a organizace hospodářské arbitráže v nové soustavě řízení národního hospodářství

Задачи, положение и организация хозяйственного арбитража в новой системе управления народным хозяйством

Die Aufgaben, Stellung und Organisation der Wirtschaftsschiedsgerichte im neuen System der Lenkung der Nationalökonomie

JAROSLAV OEHM

ÚVOD

Nová soustava řízení národního hospodářství, jejíž některé prvky byly uvedeny v život v roce 1966, je založena na zcela nových principech vyjádřených v pojmu „ekonomické řízení“, které je nutno chápat jako ekonomické usměrňování činnosti podniků.¹⁾

Tento model řízení má především posílit význam zbožně peněžních vztahů mezi podniky, což by nebylo možné bez důsledného osvobození podniků od administrativních pout zdůrazněním samostatnosti jejich ekonomického i právního postavení; důsledkem toho má být uvolnění napětí mezi zdroji a potřebami. Rovněž se mění pojetí funkce plánu, který se má přeměnit z nástroje direktivního systému řízení v aktivního činitele, který by za pomoci ekonomických nástrojů vedl k rozšiřování výroby.

Zcela nové hospodářskoprávní vztahy — nové pojetím i svým názvem — jsou jako *vztahy obchodní*²⁾ charakterizovány:

a) omezeným a přitom přesně stanoveným rozsahem oprávnění nadřízených orgánů k zásahům do činnosti podřízených organizací; v budoucnu musí být toto oprávnění ještě více omezeno, než je tomu dnes a v konečném řešení se musí přeměnit na úplné ekonomické řízení;

b) volným výběrem dodavatele a odběratele; dnes je tato zásada zakotvena v ust. § 82 vl. nař. č. 100/1966 Sb. o plánovitém řízení národního

¹⁾ S. Stuna: Ekonomické řízení a státní správa, Nová mysl 1967, č. 6, str. 10.

²⁾ O. Karen: Právo socialisticky podnikat, Arbitrážní praxe 1966, č. 10, str. 353; stejného termínu používá např. vl. nař. č. 100/1966 Sb. (§ 82).

hospodářství. V praxi však její uskutečňování naráží na potíže spočívající v dosud omezeném výběru dodavatelů;

c) vzájemnou dohodou organizací o dodávkách a službách;

d) nutností legislativní úpravy soutěžního práva, což se jeví jako důsledek výše uvedených změn.³⁾

Všechny tyto aspekty nové soustavy řízení se projevují nejen v oblasti hmotného práva hospodářského (samozřejmě se projevují i v ostatních právních odvětvích), ale musí se projevit i v úkolech a postavení orgánů arbitráže a v arbitrážním právu procesním.

I.

ÚKOLY HOSPODÁŘSKÉ ARBITRÁŽE V NOVÉ SOUSTAVĚ ŘÍZENÍ⁴⁾

Hospodářská arbitráž působí ve sféře našeho národního hospodářství jako jeden ze státních orgánů. Činnost, kterou arbitráž vykonává, je dána, resp. blíže vymezena úkoly, zakotvenými v zákoně č. 121/1962 Sb. o hospodářské arbitráži (dále jen „zákon“).

Tyto úkoly, jež jsou uvedeny v § 1 zákona, platí pro všechny sektory hospodářské arbitráže, tj. jak pro státní, tak i pro resortní a družstevní arbitráže.

Hlavním, základním úkolem hospodářské arbitráže je — podle platné právní úpravy — *organizovat, upravovat a kontrolovat dodavatelsko-odběratelské a majetkové vztahy mezi socialistickými organizacemi*. Je třeba si však uvědomit, že toto vymezení hlavního úkolu bylo charakteristické právě pro direktivní soustavu řízení. Proto byla arbitráži dána i mnohá významná oprávnění, jako např. oprávnění zahájit arbitrážní řízení z vlastního podnětu, právo arbitráže spočívající v tom, že není vázána návrhy stran a nakonec i oprávnění podle § 26, odst. 2 zákona, které umožňuje arbitráži „založit, změnit nebo zrušit právní poměr mezi organizacemi, mezi nimiž je hospodářský spor“.

Taková „organizace, úprava a kontrola“ vztahů, prováděná orgánem stojícím vně hospodářské činnosti podniku a hmotně za takový zásah neodpovědná, je v přímém rozporu se základními principy nové soustavy řízení.⁵⁾

³⁾ Velice zajímavou studii systémů řízení socialistického hospodářství publikovali J. Boguszak a Z. Jičínský pod názvem „Právo v různých systémech řízení socialistického hospodářství“, Právnícké studie 1967, č. 1, str. 31 a násl.

⁴⁾ V této kapitole se chci zabývat jen některými poznámkami, týkajícími se úkolů arbitráže v nové soustavě řízení. Podrobnou práci o této problematice napsali K. Svitavský a J. Feuereis jako výzkumný úkol ÚHP v roce 1967; zprávu o obhajobě viz Arbitrážní praxe 1968, č. 1. V podstatě stejnou problematikou se zabývá také M. Šimovič v článku „Poslanie a funkcia hospodárskej arbitráže v novej sústave riadenia“, Právny obzor 1967, č. 10, str. 865 a násl.

⁵⁾ Z tohoto hlediska je správné, že arbitrážní praxe dnes v podstatě nepřipouští používání výše citovaných oprávnění; viz např. i společný závěr vedení Státní arbitráže ČSSR a redakce časopisu Arbitrážní praxe, publikovaný v Arbitrážní praxi 1967, č. 8, str. 307.

Domnívám se proto, že v současné době se *stává základním úkolem hospodářské arbitráže ochrana práv a právem chráněných zájmů socialistických organizací*. Je samozřejmé, že musí jít o práva vyplývající z hospodářskoprávních vztahů, tj. vztahů vznikajících při řízení nebo při hospodářské (obchodní) činnosti socialistických organizací. Je rovněž jisté, že ochrana se uskutečňuje právě prostřednictvím rozhodování sporů.

Takto stanovený hlavní úkol hospodářské arbitráže také plně odpovídá požadavku, aby právní úprava hospodářské (obchodní) činnosti organizací se „omezila na základní obecná pravidla, stanovící rámec vzájemných vztahů těchto autonomních organizačních jednotek, přičemž konkrétní vztahy by byly formovány v rámci právních norem volnými dohodami spolupracujících partnerů“.⁶⁾

Úkolem arbitráže za této situace *nebude tedy formovat vztahy mezi organizacemi, ale poskytovat ochranu právům z těchto vztahů vznikajícím*. Úkoly arbitráže se tím nejen nesnižují, ale právě naopak zvyšují. Je nutné, aby tomuto novému základnímu úkolu byla podřízena veškerá činnost arbitráže. Ruku v ruce s tím jde ovšem požadavek výrazného zkvalitnění zejména rozhodovací činnosti.

Další úkoly, uvedené v § 1 zákona, *blíže stanoví jednotlivé formy činnosti hospodářské arbitráže*.

Základní úkol spolu s těmito dílčími úkoly tvoří jeden celek. Jestliže pod pojmem pravomoci rozumíme „oprávnění určitého státního orgánu vyvíjet činnost na daném úseku,⁷⁾ zejména pak oprávnění jednat a rozhodovat ve věcech určitého druhu“,⁸⁾ můžeme v podstatě říci, že komplex základního a dalších úkolů vymezuje *pravomoc hospodářské arbitráže v širším smyslu*.

Je nutné, aby pravomoc jednotlivých státních orgánů, působících v národním hospodářství (např. hospodářských ministerstev, státních komisí a jiných ústředních úřadů, národních výborů) byla, pokud možno, přesně ohraničena, aby nedocházelo k překrývání pravomocí. Některé činnosti jsou samozřejmě takového charakteru, že je provádějí všechny orgány (např. výchovná činnost, zevšeobecnování poznatků).

Pod pojem pravomoci v širším smyslu zahrnuji:

a) *pravomoc v užším smyslu*, tj. způsobilost vydávat právní akty; určuje, které právní prostředky jsou orgánu svěřeny k plnění úkolů;

b) *působnost (kompetence)*, tj. okruh otázek, ve kterých orgán vyvíjí činnost, tedy okruh vztahů, na něž se vztahuje pravomoc v užším smyslu.

Takto určená pravomoc v širším smyslu, tedy určená oběma složkami současně, je *atributem každého státního orgánu*, který tak odlišuje od jiného, nestátního orgánu. Zároveň však *rozhraničuje od sebe jednotlivé státní orgány*.

⁶⁾ S. Stuna: Ekonomické řízení a státní správa, Nová mysl 1967, č. 6, str. 10. Stejně tak i J. Boguszak, Z. Jičínský: Právo v různých systémech řízení socialistického hospodářství, Právnícké štúdie 1967, č. 1, str. 43 a násl.

⁷⁾ V tomto případě v oblasti hospodářskoprávní.

⁸⁾ S. Stuna a kol.: Hospodářské právo, učebnice, Orbis 1966, str. 468.

Je otázkou, zda je možné a vhodné používat, resp. zavádět nový termín „pravomoc v širším smyslu“. V literatuře jsou totiž pro označení souhrnné činnosti státních orgánů používány pojmy pravomoc, působnost a kompetence. Je ovšem třeba zdůraznit, že nikoliv jednotně. Tak např. Delong⁹⁾ rozumí pod pojmem kompetence jak působnost (okruh otázek, v nichž orgán vyvíjí činnost), tak i pravomoc (rozsah práv a povinností, které orgán pro plnění úkolů má). Zdůrazňuje, že „kompetenci nelze ovšem zužovat a omezovat jen na rozhodovací pravomoc, neboť obsahuje rovněž jiná oprávnění a povinnosti, jako např. organizační činnost, kontrola apod.“.¹⁰⁾

Naproti tomu Boguszak a Jičínský rozeznávají u státních orgánů pouze pravomoc (způsobilost vydávat právní akty) a působnost (kompetenci), za níž považují okruh vztahů, na něž se vztahuje pravomoc.¹¹⁾

Používání těchto pojmů není jednotné ani v právních předpisech (tak např. působnost i pravomoc užívá zák. 69/1967 Sb., o národních výborech; zákon 115/1964 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých odvětvových ústředních orgánů; též vyhláška 47/1967 Sb., o cenách a další normy; slova kompetence užívá např. důvodová zpráva k zákonu 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži).

Do pravomoci hospodářské arbitráže v širším smyslu patří:

1. projednávání a rozhodování hospodářských sporů mezi socialistickými organizacemi (rozhodovací činnost),
2. výchovná činnost,
3. signalizační činnost,
4. shromažďování a zevšeobecňování poznatků,
5. normotvorná činnost.

Rád bych se zde podrobněji zmínil pouze o dvou úsecích činnosti hospodářské arbitráže, a to o rozhodovací činnosti a o činnosti normotvorné.

ROZHODOVACÍ ČINNOST ARBITRÁŽE

Rozhodovací činnost je základním a současně i nejrozsáhlejším úsekem činnosti arbitrážních orgánů. Provádějí ji všechny arbitrážní orgány všech arbitrážních sektorů.

Nová soustava řízení zvyšuje nároky na kvalitu této složky arbitrážní činnosti,¹²⁾ neboť arbitráž se musí stát především ochráncem práv podniků a organizací. Při této své činnosti se řídí výlučně právním řádem.

Vymezení okruhu sporů (resp. vztahů, z nichž spory vznikají), které

⁹⁾ V. Delong: Orgány socialistického státu a státní správa, Acta Universitatis Carolinae Iuridica 1962, č. 2.

¹⁰⁾ V. Delong: Orgány socialistického státu a státní správa, Acta Universitatis Carolinae Iuridica 1962, č. 2, str. 17.

¹¹⁾ J. Boguszak, Z. Jičínský: Klasifikace státních orgánů, Acta Universitatis Carolinae Iuridica 1966, č. 4.

¹²⁾ J. Dohnal: Úkoly státní arbitráže v roce 1966, Arbitrážní praxe 1966, č. 1, str. 1.

projednává a rozhoduje hospodářská arbitráž, označují jako *procesní pravomoc*.¹³⁾ Jde o přesné stanovení této pravomoci v poměru k soudům, národním výborům, orgánům státní správy a hospodářského řízení. V rámci takto dané procesní pravomoci hospodářské arbitráže rozhoduje konkrétní spor ten orgán, který je k tomu procesně příslušný.

Pravomoc hospodářské arbitráže je vymezena v §§ 2 a 2a zákona:

1. *subjekty*, tj. stranami ve sporu, kterými mohou být pouze *socialistické organizace*. V případech posuzovaných podle § 2a zákona¹⁴⁾ stojí před arbitráží např. odpovědné ministerstvo nebo národní výbor vždy jako socialistická organizace, i když předtím, v prvotním hospodářském vztahu, vystupovaly jako orgány hospodářského řízení. Právě zde se musí v nové soustavě řízení důsledně prosazovat zásada rovnosti stran, zajišťující stejné postavení a stejná práva jak podřízené organizaci, tak i nadřízenému orgánu. Stejně tak jsou socialistickými organizacemi i ministerstva ve sporech o základní podmínky dodávky.

Nelze proto souhlasit s názorem A. Winterové,¹⁵⁾ podle níž je třeba výkladem § 1 zákona rozšířit okruh subjektů, podléhajících pravomoci arbitráže i na orgány státní správy a orgány hospodářského řízení. Je nutné si totiž uvědomit, že v řízení před arbitráží již tyto orgány v postavení orgánů hospodářského řízení nevystupují, ale jsou „normálními“ státními (hospodářskými nebo rozpočtovými) organizacemi.

2. *předmětem řízení*, neboť hospodářská arbitráž rozhoduje pouze tzv. *hospodářské spory*. Vyjádření věcné stránky tohoto pojmu je obsaženo v důvodové zprávě k zákonu o hospodářské arbitráži, kde se uvádí, že jde o spory z hospodářskoprávních vztahů, kterými jsou „dodavatelsko-odběratelské vztahy, ke kterým dochází v rámci vzájemné spolupráce socialistických organizací na plnění plánovaných úkolů“. Toto pojetí hospodářskoprávních vztahů vycházelo jednak z tehdy platných právních předpisů této oblasti, tj. občanského zákoníku z r. 1950 a zákona 69/1958 Sb., o závazkových vztazích mezi socialistickými organizacemi, jednak i z tehdejších názorů právní teorie. V době vydání zákona šlo o úplně nový pojem,¹⁶⁾ jehož obsah byl „velmi významný a také velmi sporný“.¹⁷⁾

¹³⁾ Podle Boguszaka a Jičínského je procesní pravomoc vlastně totožná s věcnou kompetencí. J. Boguszak, Z. Jičínský: Klasifikace státních orgánů, Acta Universitatis Carolinae Iuridica 1966, č. 4, str. 195.

¹⁴⁾ § 2a zákona podle novely č. 106/1967 Sb. o změně a doplnění zákona o hospodářské arbitráži zní:

„1. Hospodářská arbitráž projednává a rozhoduje též hospodářské spory o náhradu škody mezi organizacemi a orgánem hospodářského řízení v případech, kdy podle zvláštních předpisů tento orgán za škodu odpovídá.

2. Vláda může stanovit, ve kterých dalších případech hospodářská arbitráž projednává a rozhoduje spory mezi orgány hospodářského řízení a organizacemi, vznikající při řízení.“

¹⁵⁾ A. Winterová: Vztah pravomoci hospodářské arbitráže k pravomoci soudů, Acta Universitatis Carolinae Iuridica 1967, č. 1, str. 37 a násl.

¹⁶⁾ F. Dušánek: Rozhodovací pravomoc hospodářské arbitráže, Arbitrážní praxe 1964, č. 10, str. 345.

¹⁷⁾ A. Winterová: Vztah hospodářské arbitráže k pravomoci soudů, Acta Universitatis Carolinae Iuridica 1967, č. 1, str. 38.

Je ovšem třeba zdůraznit, že situace je dnes naprosto jiná, než byla v roce 1962, v době vydání zákona o hospodářské arbitráži. Od té doby byl vydán samostatný hospodářský zákoník a v právní teorii je již mnoha autory uznávána existence hospodářského práva jako právního odvětví. Teorie hospodářského práva zahrnuje pod pojem hospodářskoprávního vztahu široký okruh společenských vztahů. V komentáři k hospodářskému zákoníku je obsah tohoto pojmu vyjádřen takto: „Hospodářskoprávními vztahy jsou tedy vztahy, které vznikají při řízení národního hospodářství a hospodářské činnosti socialistických organizací mezi orgány hospodářského řízení a socialistickými organizacemi, jakož i mezi socialistickými organizacemi navzájem.“¹⁸⁾

Spory, vznikající z těchto vztahů, označujeme jako *spory hospodářské*.

A. Winterová se ve své práci snaží vyložit pojem hospodářský spor třemi způsoby, přičemž prvé dva sama považuje za nepřijatelné a nesprávné. Na rozdíl od ní nepovažují však za správný ani třetí výklad, podle něhož „hospodářským sporem je spor, který se zakládá na hospodářskoprávním oprávnění socialistické organizace, tj. po 1. 7. 1964, kdy nabyl účinnosti hospodářský zákoník, který vyplývá z hospodářského zákoníku, příp. z předpisů vydaných na jeho základě“.¹⁹⁾

Jak je patrné ze srovnání tohoto tvrzení s obsahem pojmu hospodářskoprávní vztah v dnešním pojetí, byl by výklad s. Winterové značně zužující. Podle něho by např. pod pojem hospodářského sporu nepatřily spory vznikající z nekalé soutěže a z průmyslových práv, ačkoliv pravomoc arbitráže k jejich rozhodování je dána. Rovněž problematické by bylo i rozhodování sporů, vznikajících při řízení národního hospodářství, ač i v těchto případech je arbitráž oprávněna k jejich rozhodování. Konečně by sem nemohly být zařazeny ani spory ze vztahů, vzniklých před účinností hospodářského zákoníku, tj. před 1. 7. 1964.

Z hlediska široce pojatého výkladu pojmu hospodářského sporu, který je, podle mého názoru, nutno vyvodit z obsahu pojmu hospodářskoprávního vztahu, naskytá se otázka, zda vůbec mohou existovat nějaké *spory mezi socialistickými organizacemi, jež by neměly charakter sporu hospodářského*. Domnívám se, že takové spory — i když pravděpodobně velice zřídka — existovat mohou. Šlo by např. o spor, v němž by se socialistická organizace domáhala nějakého plnění na spoluvlastnících (občanu a jiné socialistické organizaci), nebo o spory z nekalé soutěže či průmyslových práv, kde spolu s jednou ze socialistických organizací by vystupoval občan.

Takové spory by nemohly být pokládány za hospodářské spory a musely by být rozhodovány soudy.

¹⁸⁾ Komentář k hospodářskému zákoníku, Orbis, Praha 1965, str. 17. Na str. 18 se pak dále uvádí, že „jsou to ty ekonomické vztahy, které se realizují při celospolečensky řízeném procesu výroby a oběhu až po řízení základních organizačněprávních jednotek dělby práce, socialistických organizací a s nimi související směnné vztahy mezi socialistickými organizacemi navzájem“.

¹⁹⁾ A. Winterová: cit. práce, str. 39.

3. *rozsahem hospodářských sporů*, které arbitráž rozhoduje. Tento rozsah vyplývá z ustanovení § 2 zákona a z důvodové zprávy k němu.

Zde je nutno zdůraznit tendenci zákonodárce směřující k tomu, aby hospodářská arbitráž *rozhodovala zásadně všechny hospodářské spory* mezi socialistickými organizacemi.

Je třeba upozornit, že samo ustanovení § 2 zákona neuvádí skupiny sporů taxativním způsobem („zejména“); spolu s textem důvodové zprávy je pak třeba rozsah sporů, jež má arbitráž rozhodovat, vykládat skutečně extenzivním způsobem.²⁰⁾

Tuto zásadu výhradní rozhodovací pravomoci hospodářské arbitráže zdůrazňují i ustanovení zákona o výjimkách z ní. Tyto výjimky stanoví § 2, odst. 2 zákona (určuje pravomoc soudu v hospodářských sporech), § 2, odst. 3 zákona (určuje pravomoc jiného orgánu podle zvláštních předpisů) a na přechodnou dobu § 49, odst. 3 zákona ve znění vyhl. 116/64 Sb. (určuje na přechodnou dobu pravomoc soudu).

Ačkoliv je rozsah pravomoci arbitráže takto široce vymezen, zůstává skutečností, že některé arbitrážní orgány ještě v nedávné minulosti odmítaly rozhodovat spory, které nespadaly do některé ze skupiny sporů uvedených v § 2, odst. 1 zákona. Zákon zde příkladmo rozlišuje spory předšmluvní, majetkové a spory o základní podmínky dodávky. Další — novou skupinu sporů — zakotvuje § 2a.

Šlo především o 2 skupiny sporů, u nichž byly rozpaky nad tím, zda mají být arbitráží rozhodovány. Jednak o spory určovací, jednak o spory ve věcech ochrany průmyslových práv.

Pokud šlo o *spory určovací*, názory byly různé. Někteří autoři (např. Česka, Hajn) zdůrazňovali, že i tyto spory o určení platnosti či neplatnosti právního úkonu, nebo o existenci či neexistenci práva nebo právního vztahu, má arbitráž rozhodovat.²¹⁾

Jiní autoři však nepovažovali určovací spory vůbec za samostatnou skupinu hospodářských sporů. Tak např. Feuereis navrhoval,²²⁾ aby arbitráž v těchto případech použila ust. § 26, odst. 1 zákona a provedla změnu návrhu strany v petit majetkového sporu. V podstatě totéž uvádí i Svitavský²³⁾ v komentáři k zákonu o hospodářské arbitráži, když navrhuje, aby z důvodů procesní ekonomie byl určovací návrh považován za podnět k majetkovému sporu. Těchto názorů používala i arbitrážní praxe. Např. v důvodech arbitrážního rozhodnutí č. 1385/66 Státní arbitráže pro hl. m. Prahu státní arbitr uvádí, že „požadavku na konstatování, že jednání

²⁰⁾ Důvodová zpráva k zákonu o hosp. arbitráži vychází na str. 16 ze zásady, že arbitráž má „projednávat a rozhodovat *zásadně všechny* hospodářské spory mezi socialistickými organizacemi“; totéž se uvádí i na str. 18.

²¹⁾ Z. Česka: Rozhodnutí arbitráže, Stát a právo 1959, č. V, str. 185; P. Hajn: Určovací spory v řízení arbitrážním, Socialistická zákonnost 1966, str. 36.

²²⁾ J. Feuereis: Arbitrážní řízení podle návrhu zákona o hospodářské arbitráži, Arbitrážní praxe 1962, č. 9, str. 321.

²³⁾ K. Svitavský: Komentář k zákonu o hospodářské arbitráži, Orbis, Praha 1966, str. 11.

odpůrce je neplatné, státní arbitráž nevyhověla, protože spory tohoto určovacího charakteru ve smyslu § 1 zák. č. 121/62 Sb. neřeší“.²⁴⁾

Jiného názoru byl J. Provazník, který tvrdil, že když zákon o hospodářské arbitráži určovací spory nezná, mají tyto spory rozhodovat soudy.²⁵⁾

Domnívám se, že v důsledku zvýšení a zdůraznění samostatnosti působení podniků a jiných organizací, posílením jejich dispozičních práv a s ohledem na nové úkoly arbitráže jako orgánu poskytujícího především ochranu ohroženým či porušeným právům organizací, je nutno také přiznat oprávněnost existence skupiny určovacích sporů, jež musí arbitráž rozhodovat.

Druhou skupinou sporů jsou *spory o poskytování ochrany průmyslovým právům*. Ačkoliv se v arbitrážní praxi dosud žádný takový spor nevyskytl, je třeba vycházet z toho, že nyní bude častěji než dosud docházet k projevům nekalosoutěžního jednání mezi čs. podniky²⁶⁾ a tudíž i ke sporům.

V literatuře jsou vyslovovány různé názory na otázku, který orgán — zda soud či arbitráž — by měl tyto spory rozhodovat.

Někteří autoři (Špunda, Lehotská) zastávali stanovisko, že když ustanovení o prostředcích ochrany k průmyslovým právům jsou obsažena v občanském zákoníku, k němuž procesním předpisem je občanský soudní řád, je proto dána i pravomoc soudu.²⁷⁾

Tento argument však není správný, neboť předpis hmotného práva není určujícím hlediskem pro vymezení pravomoci určitého státního orgánu k rozhodování o ochraně práv vycházejících z tohoto hmotného předpisu. Tak např. hmotně právní ustanovení týkající se podnikového rejstříku upravuje hospodářský zákoník; přesto se formální právo v těchto otázkách neřídí ustanoveními o arbitrážním řízení, ale rozhodují zde soudy podle občanského soudního řádu.

Domnívám se, že správným je názor,²⁸⁾ že jedině oprávněným orgánem k rozhodování i těchto sporů je arbitráž. Základní oporou pro to je v ustanovení § 2, odst. 1 zákona o hospodářské arbitráži vyjádřená zásada, že totiž arbitráž má rozhodovat zásadně všechny spory mezi socialistickými organizacemi.

Nutno zdůraznit, že rozdělení sporů do skupin tak, jak je uvedeno

²⁴⁾ Rozhodnutí SANVP č. 1385/66/5 z 19. 12. 1966.

²⁵⁾ J. Provazník: K některým mezním případům soudní a arbitrážní pravomoci, *Socialistická zákonnost* 1963, str. 369.

²⁶⁾ Viz zpráva z konference ÚSP SAV ve Smolenicích, uveřejněná v časopise *Ochranné známky* 1966, č. 8.

²⁷⁾ M. Špunda, B. Lehotská: *Krajní meze ochrany průmyslových práv*, *Ochranné známky* 1965, č. 8, str. 75. Autoři zde dále uvádějí, že „zákonem o hospodářské arbitráži nebyla dotčena ustanovení OZ o nekalé soutěži a ochraně jména, takže pokud se týká sporů, opírajících se o tato ustanovení, je dána pravomoc soudu“.

²⁸⁾ D. Hanes: *Právo ochranných známek*, SAV 1963, str. 140 (určité pochybnosti má Hanes z hlediska uznání platnosti arbitrážního rozhodnutí při rozhodování těchto sporů v kapitalistické cizině — viz str. 142); O. Karen: *Obchodní a podnikatelská činnost*, *Arbitrážní praxe* 1967, č. 3, str. 15; J. Feuereis, K. Svitavský: *Úkoly hospodářské arbitráže v nové soustavě řízení*, 1967, výzkumná práce pro ÚHP, dosud nepublikováno.

v § 2, odst. 1 zákona (i když to není výčet taxativní), neodpovídá skutečnému stavu, kdy hospodářská arbitráž se stává hlavně orgánem poskytujícím všestrannou ochranu právům socialistických organizací. Jde zejména také o změnu obsahu pojmu „předsmluvní spor“ v tom směru, že spory vznikající jako důsledek dříve poměrně rozsáhlé kontraktační povinnosti, které před vydáním vyhl. 139/65 Sb. byly hlavním druhem předsmluvních sporů (v nichž ovšem arbitráž v podstatě ani nehledala právo, ale stranám pouze nařizovala), ustupují dnes do pozadí.²⁹⁾

Vzhledem k tomu, že se tento pojem v praxi vžil, domnívám se, že ho bude možno — i když v jiném pojetí — používat i nadále.³⁰⁾

V současné době je podle zák. 121/62 Sb. ve znění zák. 116/65 Sb. a zák. opatření předsednictva NS 106/67 Sb. možno provést kategorizaci hospodářských sporů rozhodovaných arbitráží následovně:

A. Spory vznikající při řízení národního hospodářství

— o náhradu škody mezi organizacemi a orgánem hospodářského řízení v případech, kdy podle zvláštních předpisů tento orgán za škodu odpovídá; (dnes:

- a) při uložení mimořádného závazného úkolu,
- b) při neoprávněném uložení dodatkového odvodu);
- v dalších případech, které stanoví vláda.

B. Spory vznikající při hospodářské činnosti socialistických organizací:

- a) předsmluvní spory v případech
 - kdy existuje kontraktační povinnost,
 - kdy obě strany požádají arbitráž o rozhodnutí sportních otázek (např. § 85 vl. nař. 100/66 Sb.),
 - podle § 153, odst. 3 hosp. zákoníku;
- b) majetkové spory,
- c) spory o určení
 - platnosti či neplatnosti právního úkonu,
 - existence či neexistence práva, právního vztahu;
- d) spory na plnění
 - o reálné plnění;
- e) spory o poskytnutí ochrany ve věcech průmyslových práv a proti nekalé soutěži;

²⁹⁾ F. Dušánek v článku „Nahrazení dohody organizací rozhodnutím arbitráže a ochrana práv v nové soustavě“, Arbitrážní praxe 1967, č. 4, na str. 133 zdůrazňuje, že arbitráž musí rozhodovat i spory předsmluvní, ovšem jen tehdy, kdy nejde o direktivní zásah, ale o ochranu práv organizací.

³⁰⁾ Stejně tak i O. Krofta žádá, aby arbitráž projednávala předsmluvní spory v širším měřítku a v jiném pojetí, než je dosavadní arbitrážní praxe — „Kam míří státní arbitráž?“, Hospodářské noviny č. 36/67.

C. Spory o základní podmínky dodávky (ZPD).³¹⁾

Domnívám se, že nový zákon o arbitráži, jehož vydání bude v příštích letech nezbytné, bude muset nově upravit, při zachování jejich demonstrativního výpočtu, kategorie sporů projednávaných a rozhodovaných arbitráží takto:

A. Spory předmluvní;

B. Spory majetkové (včetně sporů o náhradách škody způsobené činností orgánu hospodářského řízení);

C. Spory o určení (včetně sporů o platnosti či neplatnosti aktů hospodářského řízení);

D. Spory na plnění;

E. Spory o ZPD.

Pokud se týká poslední skupiny sporů, sporů o ZPD, závisí jejich zakotvení v zákoně o arbitráži na tom, zda ZPD budou vůbec v budoucnu vydávány.³²⁾

V každém případě je nutno souhlasit s názorem A. Winterové, že spory o ZPD nejsou spory v pravém slova smyslu, ale že jde vlastně o činnost normativní.³³⁾ Diskusním se však stává její názor, aby „spory v oblasti normotvorné byly vyňaty z kategorie hospodářských sporů“ a aby byly zařazeny do normativní činnosti arbitráže, jež by měla být *de lege ferenda* zařazena samostatně např. jako další z hlavních úkolů arbitráže.³⁴⁾

I když tento způsob legislativní úpravy by jistě byl možný, zdá se mi vhodnější ponechat zakotvení i této skupiny sporů mezi ostatními spory v oblasti rozhodovací činnosti arbitráže, kam svojí podstatou nejspíše patří. I když teoreticky má opravdu tento druh sporů zcela odlišný charakter (částečně totiž patří do normotvorné činnosti), nelze na druhé straně popřít, že i zde arbitráž rozhoduje spor mezi stranami (ministerstvy), když jejich stanoviska jsou rozdílná. Lze souhlasit s tvrzením F. Dušánka, že „z tohoto hlediska (rozuměj z hlediska sporů o ZPD — pozn. autora) hospodářská arbitráž — přesně řečeno Státní arbitráž ČSSR — plní funkci orgánu řízení, a to již na vyšším stupni, než je tomu v předchozích případech“ (spory předmluvní a majetkové).³⁵⁾

³¹⁾ Rád bych při této příležitosti upozornil na rozpor v otázce schvalování ZPD, neboť podle § 8 (1b) zákona je k tomu oprávněna Státní arbitráž ČSSR, zatímco podle § 392, odst. 3 hosp. zákoníku hlavní arbitř ČSSR. Při výkladu lze jediné vycházet z toho, že „lex posterior derogat priori“.

³²⁾ V literatuře jsou v poslední době vyslovovány názory, že ZPD v nynější formě již nevyhovují a mají být v budoucnu nahrazeny např. obchodními podmínkami; J. Zimák: Přestavba základních podmínek dodávky, *Arbitrážní praxe* 1966, č. 10, str. 377; O. Karen: Právo socialisticky podnikat, *Arbitrážní praxe* 1966, č. 10, str. 353 a násl.; Z. Trávníček: Průzkum k novelizaci HZ, *Arbitrážní praxe* 1968, č. 1, str. 12 a násl.

³³⁾ A. Winterová: Vztah pravomoci hospodářské arbitráže k pravomoci soudů, *Acta Universitatis Carolinae, Iuridica* 1967, č. 1, str. 40; stejně tak i F. Dušánek: Rozhodovací pravomoc hospodářské arbitráže, *Arbitrážní praxe* 1964, č. 10, str. 345.

³⁴⁾ A. Winterová: tamtéž, str. 41.

³⁵⁾ F. Dušánek: Rozhodovací pravomoc hospodářské arbitráže, *Arbitrážní praxe* 1964, č. 10, str. 355.

Zcela jistě však musí být činnost arbitráže spočívající ve „schvalování ZPD“ — pokud budou i v budoucnu vydávány — zakotvena v oblasti normotvorné.

Pokud je dána procesní pravomoc hospodářské arbitráže, postupuje tato podle předpisů o arbitrážním řízení, jež je v současné době upraveno v několika právních předpisech.³⁶⁾

Je třeba si uvědomit, že podle těchto procesních předpisů je arbitráž *nejen povinna postupovat*, ale že *jedině a výlučně ona je také oprávněna tyto předpisy aplikovat*. Znamená to, že žádný jiný orgán (správní, orgán hospodářského řízení) nemůže tyto procesní předpisy použít, a to ani v případech, kdy je podle zvláštního předpisu oprávněn rozhodovat hospodářské spory mezi socialistickými organizacemi. Těchto případů s odchylnou úpravou rozhodovací pravomoci, vycházející z ustanovení § 2, odst. 3 zákona, je celá řada.³⁷⁾

Je ovšem třeba obrátit pozornost na to, zda je dnes ještě únosné, aby k těmto výjimkám docházelo. Ve většině případů jde totiž o typické majetkové spory mezi socialistickými organizacemi, u nichž nelze najít žádný důvod k tomu, aby byly z pravomoci arbitráže vyjímány. Tak např. podle zákona č. 110/64 Sb. o telekomunikacích rozhodují o náhradě škody způsobené na nemovitosti při stavbě, provozu, opravách, změně nebo odstraňování telekomunikačních zařízení okresní národní výbory (§ 16).

Nejsem proti tomu, aby ustanovení § 2, odst. 3 zákona zůstalo i nadále zachováno; zmocnění ve zvláštních předpisech musí však být používáno v naprosto výjimečných případech.

Dalším, neméně závažným problémem, je v těchto případech otázka aplikace příslušných norem, zejména správního řádu.

NORMOTVORNÁ ČINNOST ARBITRÁŽE

V právních předpisech o arbitráži, které v současné době platí, není tato činnost samostatně upravena. Ve skutečnosti vychází ze dvou prámenů:

1. Z čl. 72 ústavy, podle něhož mohou ústřední orgány státní správy (a tímto orgánem je podle § 8 zákona o hospodářské arbitráži Státní arbitráž ČSSR) vydávat na základě zákonů a vládních nařízení a k jejich provedení obecně závazné právní předpisy.

V souladu s tímto ústavním ustanovením se v důvodové zprávě k zákonu o hospodářské arbitráži uvádí, že „na základě zvláštních zákonů, vládních nařízení a k jejich provedení *bude pak Státní arbitráž ČSSR sama připravovat a vydávat obecné právní předpisy*...“.³⁸⁾

³⁶⁾ Jsou to zák. 121/62 Sb. ve znění zák. 93/64 Sb., zák. 116/65 Sb. a zák. opatření předs. NS 107/67 Sb., dále vyhl. hl. arbitra ČSSR 116/64 Sb. a vyhl. hl. arb. ČSSR 40/66 Sb. Jistě i z tohoto, byť ne tak důležitého důvodu, bude nutné vydat nový předpis o arbitráži a arbitrážním řízení.

³⁷⁾ F. Dušánek: Rozhodovací pravomoc hospodářské arbitráže, Arbitrážní praxe 1964, č. 10, str. 349.

³⁸⁾ Důvodová zpráva k zákonu 121/62 Sb. o hospodářské arbitráži, str. 16.

Je zajímavé, že vlastně v rozporu s tím bylo zákonné zmocnění k vydávání těchto obecně závazných právních předpisů *přiznáno dosud vždy pouze hlavnímu arbitru ČSSR*. V oblasti hmotného práva je to např. zmocňovací ust. § 395 hospodářského zákoníku, v oblasti procesního práva arbitrážního např. ust. § 19, písm. b) a § 32 zákona o hospodářské arbitráži. Domnívám se, že tento rozpor bude musit nový zákon o arbitráži vyřešit.

2. Z ust. § 8, odst. 1, písm. d) zákona o hospodářské arbitráži, kde je dáno oprávnění Státní arbitráži ČSSR k vydávání obecných směrnic a instrukcí pro činnost všech arbitrážních orgánů.

Státní arbitráži ČSSR je zde dáno oprávnění k vydávání „směrnic a instrukcí“; i když jsou charakterizovány jako obecné, neznamená to, že jsou obecně závazné pro všechny hospodářskoprávní subjekty. Další část věty také zdůrazňuje, že se týkají pouze činnosti arbitrážních orgánů (i když všech sektorů arbitráže, tzn. i resortních a družstevních arbitráží). Slovo „obecné“ zde má pouze zdůraznit, že Státní arbitráž ČSSR nemůže svými instrukcemi zasahovat do rozhodování konkrétních sporů.

Na druhé straně však i tyto směrnice a „instrukce pro činnost arbitrážních orgánů mohou mít povahu směrnic závazných i pro organizace nepřímou, prostřednictvím rozhodovací praxe arbitrážních orgánů“.³⁹⁾ Tuto působnost také nesporně mají, protože organizace se při svém jednání jimi řídí, neboť již předem vědí, podle jakých zásad by probíhal případný konkrétní arbitrážní spor.⁴⁰⁾

Významná změna postavení arbitráže v nové soustavě řízení by se pravděpodobně měla projevit i v právním zakotvení a prohloubení činnosti Státní arbitráže ČSSR na úseku tvorby a koordinace hospodářskoprávních předpisů. Tento požadavek se objevuje nejen v literatuře,⁴¹⁾ ale vyplynul i zcela jednoznačně z Mezinárodní konference arbitrážních orgánů, konané v Praze roku 1966.⁴²⁾

³⁹⁾ K. Svitavský: Komentář k zákonu o hospodářské arbitráži, Orbis, Praha 1966, str. 27.

⁴⁰⁾ Zcela nesporně je např. hospodářská praxe ovlivněna „zásadami pro sjednávání dodávek fasád, zahradnických prací, popř. výtahů ve smlouvách na výstavbu bytověk“, které vyšly ve Sbírce pokynů SA ČSSR č. 14/65 a byly publikovány v Arbitrážní praxi 1965, č. 4, str. 152; obdobně též sehrály tuto úlohu výnos hl. arbitra ČSSR o „Uzavírání smluv na dodávky, pro které se sjednávají volné nebo limitní ceny“, vydaný ve Sbírce pokynů SA ČSSR poř. č. 12/65 a otištěný v Arbitrážní praxi 1965, č. 3, str. 111 a „Zásady pro postup arbitrážních orgánů v souvislosti s používáním volných nebo limitních cen“, které vyšly jako doplňující pokyn č. 13/55 k předchozímu výnosu.

Obdobně též stanovisko SA ČSSR o „odpovědnosti projektové organizace za vady dodaného projektu, v němž byly použity typové podklady“, vydané ve Sbírce pokynů SA ČSSR poř. č. 33/65, publikované v Arbitrážní praxi 1966, č. 1, str. 37.

⁴¹⁾ J. Dohnal: Úkoly státní arbitráže v r. 1966, Arbitrážní praxe 1966, č. 1, str. 1; J. Feuereis: Zákon o hospodářské arbitráži v nové soustavě řízení, Arbitrážní praxe 1966, č. 12, str. 433; K. Svitavský, J. Feuereis: Úkoly hospodářské arbitráže v nové soustavě řízení, výzkumná práce ÚHP, Praha 1967; S. Stuna a kol.: Hospodářské právo, učebnice, Orbis 1966, str. 456; K. Šimovič: Poslanie a funkcia hospodarskej arbitráže v novej sústave riadenia, Právny obzor 1967, č. 10, str. 865.

⁴²⁾ Viz zpráva o Mezinárodní konferenci arbitrážních orgánů v Praze ve dnech 4.–6. 10. 1966, Arbitrážní praxe 1966, č. 11, str. 429.

Pokud jde o otázku systematického zařazení normotvorné činnosti arbitráže, domnívám se — s výhradou dále uvedenou —, že je zcela správný názor A. Winterové,⁴³⁾ aby tato činnost byla zakotvena jako další (velmi důležitý) úkol arbitráže. Bude pak ovšem třeba jasně vyjádřit, že tuto činnost provádí výlučně Státní arbitráž ČSSR.

Proti této koncepci lze ovšem namítnout, že *není zcela nejlepší a nejvhodnější spojení centra vytvářejícího a koordinujícího hospodářskou legislativu s orgánem, který má v těchto otázkách pravomoc rozhodovací*. Tato námitka vystupuje ještě více do popředí, uvážíme-li, že arbitrážní orgány se mají stát v novém systému řízení samostatnými a objektivními státními orgány, které budou hlavně zajišťovat ochranu práv organizací.

I další formy činnosti arbitráže, kterými jsou činnost výchovná, signalizační, shromažďování a zevšeobecňování poznatků, musí dostat jinou náplň, vycházející z celkově nového pojetí základní funkce arbitráže jako ochránce práv socialistických organizací.

Domnívám se, že úkoly arbitráže bude třeba ještě dále rozšířit o tzv. *agendu nespornou* (vedení podnikového rejstříku, registrace důležitých smluv, jako např. o sdružení podle § 85 vl. nař. č. 100/1966 Sb., tedy také takových, které budou umožňovat kontrolu plnění protitrustových předpisů).

I když jsou všechny úkoly dány hospodářské arbitráži jako celku, tzn. všem arbitrážním sektorům, není míra jejich plnění u všech arbitrážních orgánů stejná.

Podle zákona *provádějí rozhodovací, výchovnou a signalizační činnost všechny arbitrážní orgány*. K určitému přesunu zde došlo vydáním zákonného opatření předsednictva NS č. 106/67 Sb., kterým se podstatně zúžila sféra rozhodovací činnosti Státní arbitráže ČSSR; naopak se však rozšířila u této arbitráže přezkumná činnost nad rozhodováním krajských státních arbitráží (Státní arbitráže pro hl. město Prahu). Další úkoly plní téměř výlučně Státní arbitráž ČSSR. U této arbitráže se např. předpokládá největší podíl na plnění úkolu shromažďovat a zevšeobecňovat poznatky z hospodářskoprávní praxe.

Specifické úkoly jsou dále stanoveny pro Státní arbitráž ČSSR (§ 8 zákona) a pro krajské státní arbitráže (§ 11 zákona). Pro resortní a družstevní arbitráže nejsou bližší úkoly stanoveny.

ZÁVĚR

Jak je z výše uvedeného patrné, úkoly hospodářské arbitráže se v nové soustavě řízení národního hospodářství již dnes podstatně mění a budou se měnit i v budoucnu v závislosti na postupu našeho přechodu od administrativně direktivního systému řízení k systému ekonomickému.

⁴³⁾ A. Winterová: Vztah pravomoci hospodářské arbitráže k pravomoci soudů, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 1967, č. 1, str. 41.

Stejného názoru je rovněž M. Šimovič: Poslanie a funkcia hospodárskej arbitráže v novej sústave riadenia, Právny obzor 1967, č. 10, str. 765 a násl.

Při zachování základní funkce hospodářské arbitráže se těžiště její činnosti přesouvá (v souladu se změnami v hmotněprávních předpisech) z dřívější úlohy organizátora a kontrolora hospodářských vztahů⁴⁴⁾ do postavení jejich ochránce.

Změna základního úkolu arbitráže se musí nutně projevit i ve změnách jejího postavení a ve změnách její vlastní organizační struktury tak, aby splnění všech úkolů mohlo být důsledně zajištěno.

II.

POSTAVENÍ A ORGANIZACE ARBITRÁŽNÍCH ORGÁNŮ

Chceme-li zkoumat, event, přímo stanovit, správné postavení určitého státního orgánu v komplexu všech státních orgánů, musíme si nejprve objasnit, jaké úkoly má dotyčný orgán plnit. Důležitý je obsah činnosti, z něhož musíme vycházet.

Proto bylo nutno v předchozí kapitole stanovit úkoly, které má arbitráž v nové soustavě řízení plnit; jen tak, po jejich vysvětlení, se lze nyní zabývat postavením arbitrážních orgánů, a to jak celku v systému státních orgánů, tak i jednotlivých orgánů uvnitř arbitráže.

VÝVOJ POSTAVENÍ ARBITRÁŽE V SOUSTAVĚ STÁTNÍCH ORGÁNŮ

Arbitrážní orgány byly u nás vytvořeny v roce 1950 jako orgány zcela nové. Je možno položit si otázku, proč nebylo k rozhodování některých sporů mezi socialistickými organizacemi použito orgánů soudních, zvláště když hmotněprávní předpisy upravující závazkové poměry mezi socialistickými organizacemi patřily do odvětví práva občanského? Proč došlo nejen k rozdělení pravomoci při rozhodování těchto sporů, ale vůbec i k vytvoření samostatné právní úpravy procesního práva arbitrážního?

Domnívám se, že tehdy uváděné odpovědi na tyto otázky je možno shrnout do těchto bodů:

1. Uvážíme-li, v jaké době došlo ke vzniku těchto orgánů u nás, nemůžeme přehlédnout značný vliv „sovětského vzoru“, kde arbitrážní orgány existovaly již od r. 1924.⁴⁵⁾

2. Arbitráž byla koncipována jako „strážce disciplíny a legality v oblasti plnění prováděcích plánů a smluv při realizaci jednotného hospodářského plánu“.⁴⁶⁾

⁴⁴⁾ J. Slezák charakterizoval např. v roce 1952 Státní arbitráž jako „strážce plánovací a smluvní kázně“. J. Slezák: Státní arbitráž, Plánované hospodářství 1952, č. 6, str. 454.

⁴⁵⁾ Jasně to zdůrazňuje V. Lachout ve své práci: Rozhodování sporů mezi socialistickými podniky a organizacemi orgány státní arbitráže, Orbis, Praha 1954; stejně tak J. Slezák: Státní arbitráž, Plánované hospodářství 1952, č. 6, str. 454.

⁴⁶⁾ J. Bartuška: Předmluva ke komentáři k zákonu o hospodářských smlouvách

3. Protože arbitráž měla působit nejen jako orgán rozhodující spory, ale i jako orgán, který se svojí činností účastní na řízení národního hospodářství, byla jí dána široká oprávnění, jako např. možnost zasahovat do právních poměrů stran, zahajovat řízení bez návrhu stran, nebýt vázána návrhy stran apod. Uplatňuje se požadavek, aby arbitráž kladla stejný důraz jak na socialistickou zákonitost, tak i na hospodářskou účelnost.⁴⁷⁾

4. Pracovníci arbitrážních orgánů se museli zabývat zcela jinými otázkami než soudci. Kromě otázek právních museli znát též složitou problematiku plánování, financování, hospodaření podniků apod.

5. Pro účely hospodářského života se nehodilo ani soudní řízení, které bylo přece jen příliš formální a zdlouhavé. Bylo proto vytvořeno speciální procesní právo arbitrážní.

Všechny tyto důvody vedly k vytvoření arbitrážních orgánů, postavených na roveň soudům. Byl prosazen názor, že soudy by nemohly úspěšně splnit úkoly shora uvedené, a to ani svým personálním obsazením, ani pro naprosto odlišnou problematiku hospodářského života.⁴⁸⁾ Jak se dnes ukazuje, nebyly všechny shora uvedené důvody zváženy objektivně.

Postavení arbitrážních orgánů v soustavě státních orgánů bylo různé — od závislosti na jiných státních orgánech (vždy však správního charakteru) až k postavení samostatného správního orgánu. Domnívám se, že tím však ještě vývoj postavení arbitráže nekončí, neboť arbitráž se svým postavením bude musit přiblížit postavení soudů (zejména s ohledem na

a státní arbitráži, Orbis 1951, str. 8. Bartuška zde na jiném místě blíže uvádí: „Státní arbitráž totiž důsledně střeží úkoly vyplývající z jednotného hospodářského plánu, ať již hájí náležitě nároky smluvních partnerů, či je neoblomně vede k plnění závazků ze smlouvy nebo závazků, které jim byly určeny za úkol, vyplývající vždy z jednotného hospodářského plánu“ (tamtéž, str. 5). — Obdobně charakterizuje arbitráž J. Slezák, když říká, že „je strážcem plánovací a smluvní kázně“; J. Slezák: Státní arbitráž, Plánované hospodářství 1952, č. 6, str. 454.

⁴⁷⁾ Fr. Fuchs, J. Slezák: Některé zásady při rozhodování státní arbitráže, Plánované hospodářství 1952, str. 706. Viz rovněž závěry I. celostátní konference státních arbitráží, zdůrazňující mimo jiné i to, že arbitráž musí zajistit komplexní vyřešení všech otázek, které brání plnění plánu z *úřední povinnosti*. Zpráva o této konferenci byla uveřejněna v Právniku 1954, str. 633 a násl.

⁴⁸⁾ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o hospodářských smlouvách a státní arbitráži (zák. 99/50 Sb.) k vytvoření arbitrážních orgánů uvádí: „Vývoj národního hospodářství umožnil oddělit obchodní aparát od výroby tak, aby se výroba i obchod mohly soustředit na své vlastní úkoly, tj. aby na jedné straně byla výroba zbavena starostí s odbytem zboží, na druhé straně, aby byly vytvořeny orgány, které by soustřeďovaly poptávky spotřebitelů, pečovaly o včasné a náležité uspokojení jejich potřeb a kontrolovaly jejich výrobu.“

„U majetkových sporů veřejných orgánů a podniků socialistického sektoru je tomu jinak; jde především o veřejný zájem, zejména o zajištění plnění hospodářského plánu. Pro to nemají soudy náležité předpoklady. Rozhodování tu předpokládá znalost hospodářství, zejména hospodářství podnikového, jakož i znalost hospodářského plánování, kterou zpravidla nemá soudce z povolání. Také soudní řízení je pro tyto spory příliš formální a zdlouhavé. Proto osnova zřizuje zvláštní arbitrážní komise, které budou složeny vedle právníků hlavně z hospodářských odborníků, kteří, nejsouce vázání formálními předpisy, budou rozhodovat v mezích právního řádu hospodářsky co nejúčelněji.“ Tisk NS č. 479/1950 (I. volební období, 5. zasedání).

zdůraznění principu její nezávislosti i nezávislosti arbitrážů). V současné době bude nutno přihlídnout i k tendencím po vytvoření federativního státu, což by pravděpodobně mělo vliv na postavení oblastního oddělení Státní arbitráže ČSSR v Bratislavě.

Dosavadní vývoj právní úpravy postavení arbitráže se rozděluje do tří etap:

A. *Zákonem č. 99/1950 Sb., o hospodářských smlouvách a státní arbitráži a dalšími předpisy, např. vl. nař. 139/50 Sb., byly vytvořeny následující arbitrážní orgány, které tvořily jeden arbitrážní sektor:*

- Ústřední arbitrážní komise při SÚP,
- Slovenská arbitrážní komise při Slovenském plánovacím úřadě,
- resortní arbitrážní komise při ministerstvech,
- oblastní arbitrážní komise při pověřenectvech,
- krajské arbitrážní komise při KNV.

Dozor nad všemi komisemi měl předseda SÚP. V tomto období byly všechny arbitrážní komise prakticky závislé na plánovacích orgánech. Poněvadž byly pouze a hlavně strážci plánovací kázně, nebyly samostatné a nezávislé.

B. Po určitých změnách v oblasti hospodářského plánování (vl. usnesení ze 16. 4. 1952), došlo i ke změnám v postavení a organizaci arbitrážních orgánů. Dříve jednotný sektor (státní arbitráž) byl rozdělen ve tři sektory (státní, resortní a družstevní). Úloha a význam arbitrážních orgánů stoupl, což se projevilo nejen ve změně názvu (dřívější „arbitrážní komise“ byly nahrazeny „arbitráží“),⁴⁹⁾ ale i např. v sektoru státní arbitráže tím, že nejvyšší arbitrážní orgán byl přiřazen k vládě.

Soustava arbitrážních orgánů podle vl. nař. 47/53 Sb. ve znění vl. nař. 45/54 Sb. vypadala takto:

- Státní arbitráž při vládě ČSR,
- Státní arbitráž při sboru pověřenců,
- Státní arbitráže při KNV,
- resortní arbitráže při ministerstvech (event. jejich oblastní orgány),
- družstevní arbitráže při ústředních svazech (jejich oblastní orgány při slovenských ústředních svazech).

I když se postavení arbitráže značně posílilo, zůstala zachována podřízenost všech arbitrážních orgánů jiným orgánům státní správy, zejména těm, kterým bylo svěřeno plánování, řízení a kontrola jednotlivých oblastí nebo odvětví národního hospodářství. Toto organizační umístění se odůvodňovalo tím, že „zabezpečuje arbitráži úplnou, všestrannou a soustav-

⁴⁹⁾ S tím souvisela i změna v personálním obsazení arbitráží; zatímco v arbitrážních komisích rozhodovali vybraní pracovníci, kteří nebyli jejich zaměstnanci, měly arbitráže své arbitry z povolání.

nou odbornou informovanost o všech otázkách, jejichž znalost má určující vliv na správný výkon její činnosti“.⁵⁰⁾

„Dalším důvodem pro zřízení arbitrážních orgánů při ústředním orgánu státní moci bylo to, že jedním z nejdůležitějších předpokladů úspěšné činnosti této arbitráže (tj. Státní arbitráže při vládě ČSR — pozn. aut.) je bezprostřední spolupráce s místem, které projednává konečný návrh státního plánu, koordinuje činnost hospodářských orgánů při plnění plánovaných úkolů a *operativně do ní zasahuje*“ (podtrženo mnou).⁵¹⁾

Hlavní principy a zásady direktivní soustavy řízení zůstaly zachovány a projeví se tudíž i v postavení arbitráže.

Tato podřízenost (a tudíž i závislost) byla nejmarkantnější u resortních arbitráží, které byly považovány za jeden z prostředků, jimiž ministr řídí činnost podřízených podniků. Resortní arbitráže byly také většinou podřízeny ministrowi přímo; ministr vydával statut „své“ arbitráže, v němž mohl samostatně (tudíž i odchylně od úpravy platné pro státní arbitráže) upravit otázky arbitrážního řízení pro tuto arbitráž.⁵²⁾

Situace, kdy postavení arbitráže bylo poplatné direktivně administrativním metodám, se nezměnila až do r. 1962. V průběhu této doby došlo však k určitým změnám.

Vládním nařízením 77/52 Sb. byl sice změněn název vrcholného arbitrážního orgánu v sektoru státní arbitráže na Státní arbitráž ČSR, avšak současně došlo k jejímu přiřazení k ministerstvu spravedlnosti. Arbitráž při sboru pověřenců byla přejmenována na Státní arbitráž pro Slovensko. Tento stav závislosti a důsledky z něho vyplývající, které v podstatě znamenaly tehdy krok zpět, byly kritizovány četnými autory.⁵³⁾

Zákonným opatřením předsednictva NS č. 87/61 Sb. byla Státní arbitráž ČSSR přiřazena k předsednictvu vlády. Postavení ostatních arbitrážních orgánů zůstalo nezměněno. Stejně tak se nezměnil administrativně direktivní způsob práce arbitráže, vycházející z jejích hlavních úkolů.

Současná právní úprava postavení a organizace hospodářské arbitráže.

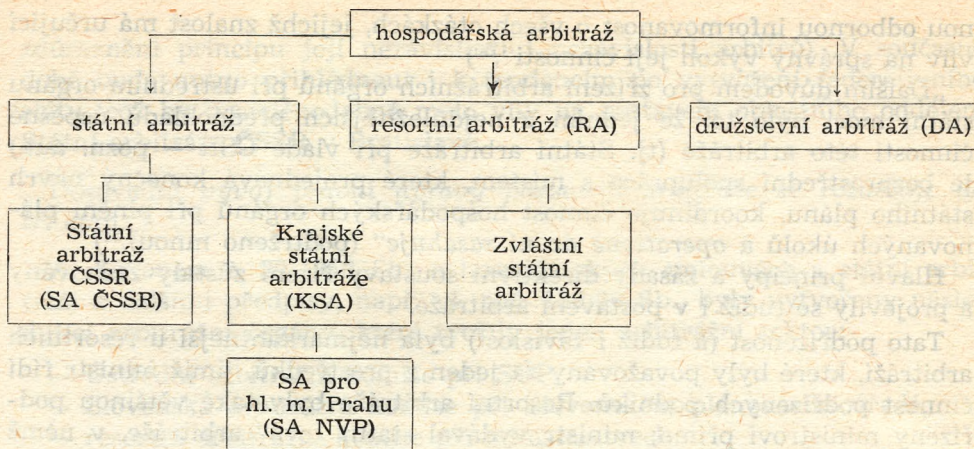
C. Z direktivního systému řízení národního hospodářství vychází i současná právní úprava postavení hospodářské arbitráže, *zakotvená v zákoně 121/62 Sb., o hospodářské arbitráži*. Soustavu orgánů hospodářské arbitráže je možno graficky znázornit takto:

⁵⁰⁾ F. Dvonč, J. Slezák: Arbitráž a arbitrážny proces, Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry 1958, str. 37. Stejně tak J. Dohnal: Dva roky státní arbitráže, Socialistická zákonost 1955, str. 236.

⁵¹⁾ J. Slezák: Nová organizace státní arbitráže, Plánované hospodářství 1953, str. 646.

⁵²⁾ Viz F. Dvonč, J. Slezák: cit. práce, str. 38 a násled.

⁵³⁾ F. Dvonč, J. Slezák: Arbitráž a arbitrážny proces, Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry 1958, str. 37; J. Kobr: Některé hlavní úkoly československé arbitráže, vyplývající z usnesení XI. sjezdu KSČ, Socialistická zákonost 1958, str. 450 a násled.

V této etapě dochází k dalším, tentokrát daleko výraznějším, změnám v postavení zejména státní arbitráže. Předně se Státní arbitráž ČSSR stává samostatným ústředním orgánem (státní správa). Dále se osamostatňují státní arbitráže v krajích a tím, že jsou podřízeny Státní arbitráži ČSSR, vytváří se kompaktní organizační celek — sektor státní arbitráže. Konečně je postavením a oprávněními hlavního arbitra ČSSR vyjádřena — ovšem jen velmi rámcově — jednota všech arbitrážních orgánů, tj. celé hospodářské arbitráže.

Uvedené změny nepřišly samy od sebe; měly původ v opatřeních, která byla v národním hospodářství provedena na základě *usnesení ÚV KSČ z února 1958 o „Zásadách zvýšení ekonomické účinnosti řízení průmyslu a stavebnictví“*. Soubor ekonomických opatření, která byla na základě a k realizaci tohoto usnesení provedena v organizaci, plánování, financování a řízení národního hospodářství, *byl nazýván „novou soustavou řízení“*. Jejím základem bylo *na jedné straně upevnění centrálního řízení* (možnost zásahů nadřízených orgánů do činnosti podřízených organizací např. ve formě plánovacích aktů, tvorba cen, odstraňování disproporcí, evidence a kontrola), *na druhé straně maximální rozvoj iniciativy nižších článků*, projevující se zejména rozšířením operativní chozrasčotní samostatnosti a odpovědnosti podniků a zvýšením úlohy hospodářských smluv.⁵⁴⁾

Přes tyto jednotlivé progresivní prvky *zůstává „nová soustava řízení“ jako celek administrativně direktivním modelem řízení*.

J. Boguszak a Z. Jičínský při rozboru institutu smlouvy uvádějí: „Proto také smlouva, které se tu (rozuměj v direktivní soustavě řízení — pozn. autora) používá (tzv. hospodářská smlouva), není smlouvou ve své původní funkci. Systém administrativního řízení, který ze zboží peněžních

⁵⁴⁾ Podrobnější rozbor této etapy podávají J. Kobr, J. Feuereis v monografii: *Arbitráž v čs. národním hospodářství*, Orbis, Praha 1964, kap. I (str. 9—48).

vztahů přebírá jen abstraktní formu, nutně mění a zužuje roli smlouvy, která tu vlastně ztrácí samostatnou úlohu a chápe se jako prodloužení centralizovaného řízení, jako konkretizace administrativně stanovených úkolů.⁵⁵⁾

V duchu této „nové soustavy“ jsou pak provedeny i změny právní úpravy úkolů, postavení a činnosti arbitráže. Centrální řídicí činnost arbitráže se uplatňuje na úseku organizace, úpravy a kontroly dodavatelsko-odběratelských vztahů, a to nejenom v rozhodovací činnosti, ale i v oprávnění založit, změnit nebo zrušit právní poměr mezi stranami, přičemž může zahájit řízení i z vlastního podnětu. Postavení orgánů státní arbitráže v systému státních orgánů se upevňuje. Činnost arbitráže, zakotvená v procesních ustanoveních, je — kromě shora uvedených oprávnění — i jinak spoutána krunýřem administrativních metod (např. problém nezávislosti arbitrážů, rozhodování podle zásad hospodářské politiky, omezení dispoziční zásady v arbitrážním procesu, zákaz volby a účasti jiných než v zákoně uvedených zástupců stran).⁵⁶⁾

ÚVAHY O PRÁVNÍ ÚPRAVĚ POSTAVENÍ A ORGANIZACE ARBITRÁŽE DE LEGE FERENDA

Jak bylo výše poukázáno, dává soustava ekonomického řízení národního hospodářství arbitráži nové úkoly. Z tohoto hlediska lze konstatovat, že dnešní právní úprava postavení a organizace arbitrážních orgánů již nevyhovuje.

Následující úvahy nevycházejí — bohužel — ani z materiálů o systému ústředních orgánů hospodářského řízení a státních orgánů vůbec, ani z konečného rozhodnutí o postavení podniku, neboť v době zpracování této práce nebyly jmenované materiály autorovi dostupné. Je však naprosto jasné, že po definitivním vyřešení postavení a vzájemných vztahů těchto dvou oblastí řízení národního hospodářství, bude nutno provést i korekturu těchto úvah.

Domnívám se, že změny v postavení a organizaci orgánů rozhodujících hospodářské spory bude třeba provést v následujících směrech (i alternativách):

A. Předně je třeba vytvořit *jednotnou soustavu* těchto orgánů. V první etapě to znamená plně organizačně podřídit všechny resortní a družstevní arbitráže Státní arbitráži ČSSR a omezit tak, v zájmu upevnění jejich vlastního postavení, vliv příslušných správních orgánů na jejich rozhodování. Logickým důsledkem tohoto opatření pak bude zrušení oprávnění vedoucích příslušných ministerstev nebo svazů družstev, u nichž je arbi-

⁵⁵⁾ J. Boguszak, Z. Jičínský: Právo v různých systémech řízení socialistického hospodářství, Právnické štúdie 1967, č. 1, str. 47.

⁵⁶⁾ K. Svitavský: Odstraňovat prvky administrativně direktivního řízení i z arbitrážní praxe, Arbitrážní praxe 1966, č. 5, str. 161.

tráž zřízena, přezkoumávat rozhodnutí této, jim vlastně „podřízené“, arbitráže. Zrušit oprávnění k přezkoumávání rozhodnutí ministrem nebo předsedou představenstva svazu družstev (§ 43 zákona) je v souladu jak s požadavky ekonomické soustavy řízení hospodářství a s novými úkoly arbitráže, tak i s voláním po zavedení institutu odvolání.

I když se již nyní ozývají hlasy po okamžité likvidaci resortních a družstevních arbitráží, domnívám se, že v této prvé, přechodné etapě, lze ještě zachovat různé sektory arbitráže (včetně dosavadního určení příslušnosti ke sporům), ovšem organizačně přičleněné a podléhající dozoru Státní arbitráži ČSSR.

Tato organizační změna by měla být realizována v co nejkratší době.

V druhé etapě by pak mělo dojít k podstatnějším změnám. Tato etapa by měla být uskutečněna až po definitivním rozhodnutí o systému ústředních federálních a národních státních orgánů a o jejich vztazích k podnikům.

Jaké změny by měly být v této etapě provedeny? Především bude třeba likvidovat resortní a družstevní arbitráže. Tento požadavek není nový. Objevuje se v naší literatuře již dříve.⁵⁷⁾

Důvody návrhů na zrušení těchto arbitráží jsou v podstatě tyto:

- a) existuje právní a faktická závislost resortních a družstevních arbitrů na správních nebo správní činnosti pověřených orgánech (ministr, předseda představenstva svazu);
- b) je dána možnost k vytváření nejednotné rozhodovací praxe, ovlivněné např. „resortními zájmy“;
- c) za dosavadního stavu by bylo obtížné zavedení institutu odvolání do arbitrážního řízení, aniž by existoval jeden, právně vysoce kvalifikovaný odvolací orgán.

Likvidací resortních a družstevních arbitráží by se všechny arbitrážní orgány staly jednotnou „státní arbitráží“, vytvořil by se pouze jeden arbitrážní sektor.

Rozhodování všech sporů by mělo být přeneseno (s výjimkou sporů, které bude rozhodovat SA ČSSR nebo vojenská arbitráž či zvláštní arbitráž) na krajské státní arbitráže (a SA NVP). Tyto arbitráže se stanou základní složkou státní arbitráže. Okruh sporů, které budou rozhodovat, se proti dnešku dále rozšíří, KSA (SA NVP) budou tyto spory rozhodovat jako orgány prvé instance.

Další změnou by mělo být vytvoření samostatné vojenské státní arbitráže (místo dnešní vojenské složky SA ČSSR). Příslušnost této arbitráže, projednávající spory pouze v I. instanci, by byla dána předmětem, příp.

⁵⁷⁾ M. Opltová, J. Kobr: K otázce postavení a úkolů arbitrážních orgánů v současné etapě rozvoje národního hospodářství, Socialistická zákonost 1960, str. 439 a násl.; J. Dohnal: Úloha hospodářské arbitráže v nové soustavě řízení, Arbitrážní praxe 1965, č. 1, str. 1; Zd. Příbyl: K postavení hospodářské arbitráže v nové soustavě plánovitého řízení národního hospodářství, Právník 1965, str. 783 a násl.

subjekty sporu (bez ohledu na sídlo stran). Určitá změna by měla být provedena i u zvláštních státních arbitráží. Podle mého názoru by oprávnění zřídit zvláštní státní arbitráž mělo být dáno Národnímu shromáždění na návrh hlavního arbitra ČSSR, a nikoliv — jak je upraveno dnes (§ 6, odst. 2 zák.) — vládě. Vláda či jiný ústřední státní orgán by mohly dát hlavnímu arbitrovi ČSSR návrh na zřízení této arbitráže s náležitým odůvodněním. Vzhledem k tomu, že je hlavní arbitr ČSSR odpovědný za činnost celé státní arbitráže, je třeba mu přiznat i oprávnění navrhopvat všechny zásadní organizační změny uvnitř arbitráže; vždyť nakonec se tyto změny (zřízení zvláštní arbitráže) projeví i v úpravě příslušnosti ostatních arbitrážních orgánů. Zvláštní arbitráž by byla — v případě jejího zřízení — podřízena SA ČSSR a rozhodovala by vždy jen v I. instanci.

Konečně by v této etapě mělo dojít i ke změnám v postavení a vnitřní organizaci Státní arbitráže ČSSR, která, jako nejvyšší arbitrážní orgán, by měla být charakterizována jako samostatný objektivní orgán vlády.⁵⁸⁾

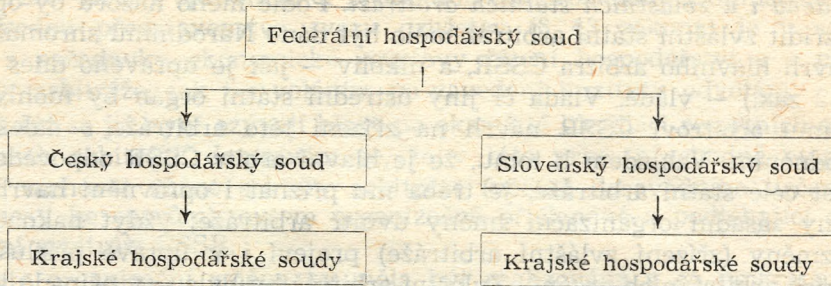
V čele SA ČSSR by měl i nadále zůstat hlavní arbitr ČSSR, který řídí celou státní arbitráž a je také vládě za její činnost odpovědný. Domnívám se, že však by mělo dojít ke změně v tom, že hlavního arbitra ČSSR by měl jmenovat a odvolávat prezident republiky (a nikoliv vláda — viz § 9 zákona). Jde totiž o to, aby i postavení hlavního arbitra ČSSR bylo posíleno a aby byl v podstatě postaven na roveň ministrům. Hlavní arbitr by mohl také podávat stížnost pro porušení zákona proti kterémukoli arbitrážnímu rozhodnutí. Naproti tomu by však neměl mít vůbec právo vydávat právní předpisy; zvláště ne v takovém rozsahu, v jakém to v současné době dovoluje § 395 hospodářského zákoníku, tj. i odchylně od ustanovení hospodářského zákoníku.

B. Je třeba uvažovat též o možnosti zavedení tzv. hospodářských soudů; požadavek jednotnosti jejich soustavy zůstává plně v platnosti. Je jasné, že se tím do základů mění alternativa uvedená výše pod bodem A. Myšlenka zavedení hospodářských soudů je, podle mého názoru, však správná. Soustava těchto soudů by měla být jednoduchá, přizpůsobená federativnímu uspořádání našeho státu. Jednotnou rozhodovací praxi všech těchto soudů by měl zajišťovat federální hospodářský soud, který by však již neměl mít žádná oprávnění normotvorného charakteru. To ostatně vyplývá již ze samého pojmu „soud“. Ze stejného důvodu by ani ostatní složky této soudní soustavy nemohly mít taková oprávnění, jaká má dnes arbitráž.

Systém hospodářských soudů by měl být podobný soustavě obecných soudů s tím rozdílem, že soudy I. instance by měly být hospodářské soudy krajské. Odvolacími soudy by pak měly být národní hospodářské soudy (český a slovenský).

⁵⁸⁾ V souvislosti s chystanými změnami ústavy naskytá se i otázka, zda by nebylo vhodné upravit postavení a nezávislost arbitrážních orgánů přímo v ústavě.

Soustava hospodářských soudů by pak vypadala takto:

ZÁVĚR

Z podaného výkladu vyplývá, že arbitrážní orgány byly od samého počátku přičleněny k orgánům správním, resp. že se později samy staly správními orgány. Toto jejich postavení a rovněž i soustava již v nových ekonomických podmínkách nevyhovují.

Vycházíme-li z nových úkolů arbitráže, dospíváme k závěru, že změna její organizace je naprosto nutná. Přitom jistě není třeba se obávat použití vzoru soustavy orgánů soudních, event. vytvořit přímo soustavu hospodářských soudů. Navrhovaná zásadní změna v organizaci orgánů rozhodujících hospodářské spory, totiž zavedení jednotné organizační soustavy (státních arbitráží nebo hospodářských soudů), je rovněž v souladu s požadavky změn procesních předpisů, zejména realizace zásady nezávislosti arbitru a zavedení institutu odvolání.

Ríjen 1968

JAROSLAV OEHM

Les tâches, la position et l'organisation de l'arbitrage économique dans le nouveau système de direction de l'économie nationale

RESUME

Dans l'introduction à son travail, l'auteur fait l'exposé des changements fondamentaux qu'apporte à l'économie nationale le nouveau système de direction de l'économie nationale et il en étudie les aspects juridiques. De nouveaux rapports (par leur conception et dénomination) économique-juridiques se forment, savoir les rapports commerciaux lesquels traduisent pleinement les idées fondamentales du nouveau système:

- une conception neuve du plan d'Etat,
- la reprise des rapports de marchandise-monnaie entre les entreprises.

Tous les aspects juridiques du nouveau système de direction de l'économie nationale se manifestent tant dans la sphère du droit économique matériel que dans les tâches et la position des organes d'arbitrage et dans le droit de procédure d'arbitrage.

Dans une première partie, l'auteur fait l'analyse des tâches incombant à l'arbitrage dans le nouveau système de direction. Il parvient à la conclusion que les tâches de l'arbitrage dans le nouveau système économique de direction doivent diamétralement différer de celles assignées à l'arbitrage dans le système administratif directif. D'après l'état de droit en vigueur jusqu'à présent, qui part du système de gestion directif, on définit la tâche fondamentale de tous les organes d'arbitrage comme tâche „d'organiser, de régler et de contrôler les rapports mutuels de fournisseurs et clients et les rapports d'ordre matériel entre les organisations socialistes“. Pour remplir cette tâche, d'importants droits ont été conférés à l'arbitrage. Il s'agissait avant tout de la faculté de l'arbitrage d'engager l'instance de sa propre initiative ou de l'initiative de l'arbitre principal de la République socialiste tchécoslovaque et du droit d'établir, de modifier et d'annuler les rapports juridiques entre les parties entre lesquelles le différend a lieu. Lors même que l'arbitrage possède ces droits jusqu'ici, on n'en fait plus usage en pratique, étant donné qu'ils sont en contradiction directe avec les principes du nouveau système de direction.

Le besoin de modifier la détermination de la tâche fondamentale en ce sens que ces organes doivent „assurer la protection des droits et des intérêts des organisations socialistes, protégés par la loi, est, aujourd'hui, déjà tout évident. Cette protection, les organes d'arbitrage l'exercent par le moyen de la décision des litiges économiques.

Toute l'activité exercée par l'arbitrage doit être subordonnée à la tâche fondamentale. Il s'agit des activités suivantes:

1. décision des litiges,
2. activité d'éducation,
3. avertissement des défauts et des défauts constatés,
4. rassemblement et généralisations des connaissances acquises,
5. activité relative à la création de normes.

Le complexe de ces activités, l'auteur le désigne comme attribution de l'arbitrage au sens plus large.

L'auteur s'occupe ensuite de l'activité de l'arbitrage consistant à statuer sur les litiges, laquelle constitue le secteur le plus grave et le plus étendu de son travail. Aux termes des dispositions en vigueur de la loi No. 121/1962 du Recueil des lois la compétence de l'arbitrage (la sphère des litiges respectivement des rapports d'où surgissent les litiges que l'arbitrage est appelée à trancher) est déterminée:

1. par les sujets que peuvent être seulement les organisations socialistes. Sont considérés dans la procédure d'arbitrage comme organisations socialistes même les organes d'administration d'Etat et les organes de direction économique;

2. par l'objet de la procédure; cet objet, ce sont seulement les litiges dits économiques, ce qui veut dire les litiges surgis des rapports économique-juridiques; ce sont les rapports naissant lors de la direction de l'économie nationale et lors de l'activité économique des organisations socialistes. Lorsque le litige survenu entre les organisations socialistes n'a pas le caractère de litige économique, c'est la compétence du tribunal qui est donnée;

3. par l'étendue des litiges économiques, l'arbitrage ayant à statuer, à part quelques exceptions insignifiantes, sur tous ces litiges. L'auteur polémique avec le point de vue de certains organes d'arbitrage qui refusaient de décider les litiges concernant la déclaration qu'il y a ou non un rapport juridique ou un droit et les litiges relatifs à la protection des droits industriels et il démontre que l'arbitrage doit statuer même sur ces litiges.

Comme il s'avère, la catégorie des litiges cités dans la loi relative à l'arbitrage économique ne répond plus, aujourd'hui, à la pratique d'arbitrage. L'auteur propose donc, de lege ferenda, d'introduire les suivantes catégories de litiges:

- A. les litiges préalables au contrat,
- B. les litiges d'ordre matériel,
- C. les litiges concernant la déclaration qu'il y a ou non un rapport juridique ou un droit,
- D. les litiges relatifs à l'accomplissement d'un devoir,

E. les litiges concernant les conditions fondamentales de livraison.

L'auteur signale, par la suite, le caractère problématique des litiges concernant les conditions fondamentales de livraison; ce doute émane de la question de savoir si la promulgation de ces conditions a une raison d'être dans le nouveau système de direction.

Il n'est pas également d'accord avec l'état de choses actuel où certains différends économiques sont exclus de la compétence de l'arbitrage.

Une seconde sphère de l'activité de l'arbitrage que l'auteur examine de plus près, c'est l'activité relative à la création de normes. Le pouvoir d'exercer cette activité découle d'une part de la constitution (art. 72), d'autre part de la loi relative à l'arbitrage économique. C'est de la pratique qu'émane le postulat de charger l'Arbitrage d'Etat de la République socialiste tchécoslovaque de l'exercice de cette activité, à savoir de coordonner et d'édicter les prescriptions juridiques dans la sphère économique-juridique. Or, l'auteur fait état du fait que, notamment dans le nouveau système de direction, cette jonction du centre, qui crée les prescriptions juridiques, à l'organe qui pour les mêmes affaires est compétent de statuer sur les litiges n'est pas tout à fait convenable. Pour autant qu'on en viendrait à instituer les tribunaux économiques, cette conception ne serait même pas en harmonie avec la teneur de la conception de „tribunal“.

L'auteur indique ensuite qu'il y aura lieu d'élargir les attributions de l'arbitrage en le chargeant, en plus, du non-contentieux.

Dans une seconde partie de son travail l'auteur s'occupe de la position et de l'organisation des organes d'arbitrage. Dans une récapitulation sommaire de la réglementation juridique de la place occupée par l'arbitrage dans le système des organes d'Etat, il prouve que les organes d'arbitrage ont été, dès le début, toujours associés aux organes administratifs, éventuellement devinrent, eux-mêmes, de tels organes. Ils furent compris comme étant des organes qui sont gardiens de la discipline contractuelle et de planification, ce qui répondait pleinement aux représentations tenant dans le système de gestion administrative-directive.

L'auteur montre que le système actuel des organes d'arbitrage n'est plus, aujourd'hui, acceptable. Il propose une solution alternative. La première consiste à instituer un seul secteur d'arbitrage — l'arbitrage d'Etat et de supprimer graduellement les arbitrages de ressort et coopératif qui sont constamment sous une forte „influence du ressort“. Ce sont les arbitrages régionaux qui devraient devenir l'élément fondamental du nouveau système et qui concentreraient entre leurs mains le pouvoir de statuer sur presque tous les litiges économiques.

L'auteur s'occupe également du projet de réglementation juridique de la position de l'arbitre principal de la République socialiste tchécoslovaque qui devrait être fortifiée par ex. par le fait qu'il serait nommé et révoqué directement par le président de la République.

La seconde alternative, à laquelle l'auteur donne son plein appui, est l'introduction d'un système uni et complet de tribunaux économiques indépendants. Leur système serait constitué par les tribunaux économiques régionaux et le Tribunal économique tchèque et slovaque; l'organe suprême assurant l'unité de la judicature de tous les tribunaux économiques, c'est le Tribunal économique fédéral qui devrait le devenir.

Dans les deux alternatives, les changements suggérés seraient pleinement en harmonie avec les exigences de modifications à apporter aux prescriptions de procédure; ils aideraient surtout à réaliser le principe de l'indépendance de ces organes ainsi que de leurs membres et à introduire l'institution de l'appel.